

Źródła prawa (oprac. Tomasz A. Winiarczyk)

Źródła prawa to:

- formy w jakich wyrażone są normy prawne
- formy, w jakich przejawia się obowiązujące prawo

W naszej kulturze prawnej znanych jest sześć form źródeł prawa

- prawo zwyczajowe
 - o zwyczaj zaopatrzonej przez władzę w sankcję
- prawo stanowione
 - o prawo tworzone jest przez organ ustawodawczy z zachowaniem formalnych procedur
- precedens prawotwórczy
 - o sądowa decyzja wpływająca na podejmowanie decyzji przez inne sądy
- prawo kontraktowe
 - o umowy publiczno-prawne zawierane między społeczeństwem a władzą
- prawo religijne
 - o porządek prawny, w którym normy religijne są wiążące w danym państwie
- prawo prawników (doktrynalne)
 - o poglądy prawników na konkretne zjawiska społeczne

Zagadnienia:

- 1) pojęcie źródeł prawa
- 2) formy źródeł prawa (prawo stanowione)
- 3) system źródeł prawa
- 4) akty normatywne i ich rodzaje
- 5) polski system źródeł prawa
- 6) obowiązywanie aktów normatywnych (promulgacja, vacatio legis, implementacja, nowelizacja, tekst jednolity, derogacja)

prawo stanowione

prawo przyjmuje postać dokumentu o określonej formie i budowie – **aktu normatywnego**

dziś jest podstawową i najważniejszą formą prawa w państwach *civil law* (kontynent europejski) oraz państwach *common law* (kraje anglosaskie)

System źródeł prawa

Przez system źródeł prawa w danym państwie rozumie się **całokształt źródeł prawa w ich wzajemnym powiązaniu, ujmowanych z punktu widzenia tego, co jest im wspólne i co je różnicuje.**

W każdym państwie występuje więcej niż jeden rodzaj źródeł prawa. Źródła prawa mogą zresztą być tworzone, ale i uznawane przez władzę. Ta różnorodność źródeł prawa zmusza do ich systematyzacji i hierarchizacji.

Rodzaje źródeł prawa formalnego	
tworzone (stanowione) <ul style="list-style-type: none"> - ustawy - rozporządzenia 	uznawane <ul style="list-style-type: none"> - zwyczaje - istniejące w innym systemie normy prawne (RECEPCJA)
Stanowienie jest decyzją, w wyniku której powstają normy postępowania.	Uznawanie nie stwarza normy – ono tylko powoduje, że dana norma staje się normą prawa w danym systemie.

Akty normatywne — władcze wypowiedzenia woli organu władzy publicznej (państwowego lub samorządowego) wydane z zachowaniem przepisane go trybu i skierowane do adresatów oznaczonych generalnie

Charakter norm prawnych w aktach normatywnych

- **ogólny** (mają bliżej niesprecyzowaną liczbę adresatów),
- **abstrakcyjny** (nakazują zachować się w rodzajowo określony sposób, tj. ilekroć zajdą okoliczności danego rodzaju; opisują model pożądanego zachowania).

rodzaje aktów normatywnych	
POWSZECHNIE OBOWIĄZUJĄCE zawierają normy wiążące wszystkie podmioty prawa	WEWNĘTRZNIE OBOWIĄZUJĄCE zawierają normy wiążące tylko podmioty hierarchicznie podporządkowane organowi wydającemu dany akt

moc prawna aktu

- ☞ cecha aktu normatywnego wyznaczająca jego pozycję w hierarchii aktów normatywnych

moc obowiązująca aktu

- ☞ cecha pozwalająca uznać dany akt normatywny za element systemu prawa

- ☞ określa, czy dany akt wiąże podmioty prawa, czy też ich jeszcze albo już nie wiąże

Normy pozaprawne

prawo stanowione czasami odsyła do norm moralnych, zwyczajów
 pozwala to na uelastycznianie prawa, co ma zapobiegać zbyt ścisłemu stosowaniu prawa według litery,
 zbyt ścisłe stosowanie prawa może prowadzić do niesprawiedliwości

POLSKI SYSTEM ŹRÓDEŁ PRAWA I JEGO HIERARCHIA

KONSTITUCJA	
umowy międzynarodowe ratyfikowane ustawowo	
ustawy	rozporządzenia Prezydenta z mocą ustawy
umowy międzynarodowe nie wymagające ratyfikacji ustawowej	
<i>akty wykonawcze do ustaw</i>	
rozporządzenia	zarządzenia

Konstytucja RP z 1997 r.

- ☞ najważniejszy akt normatywny w Polsce
- ☞ ustawa zasadnicza
- ☞ jest szczególnym aktem, gdyż reguluje:
 - ☞ podstawy ustroju politycznego i społeczno-gospodarczego państwa,
 - ☞ zasady organizacji oraz strukturę i kompetencje najważniejszych organów władzy państwowej oraz samorządowej,
 - ☞ podstawowe wolności i prawa człowieka oraz obowiązki obywatelskie

umowy międzynarodowe ratyfikowane (czyli uznane) za zgodą wyrażoną w ustawie

- ☞ Tylko niektóre typy takich umów wymagają do przyswojenia ich przez polski porządek prawny drogi ustawowej.
- ☞ Muszą być zgodne z Konstytucją, co oznacza, że w razie niezgodności albo wypowiedzamy umowę, albo zmieniamy Konstytucję.
- ☞ por. art. 89-91 Konstytucji

ustawa

- ☞ Akt normatywny uchwalany w określonym konstytucyjnie trybie przez parlament (ciało przedstawicielskie) oraz posiadający szczególną moc prawną i określoną treść.
- ☞ Ustawa powinna regulować w sposób w miarę zamknięty pewien zakres spraw w ich podstawowych ramach
- ☞ Przedmiotem ustawy może być każda sprawa.
- ☞ Konstytucja wymaga niekiedy uchwalenia odpowiedniej ustawy, wskazując kierunek przyjętych w niej rozwiązań.
- ☞ Niektóre sprawy mogą być uregulowane wyłącznie przez ustawę (np. ustawa budżetowa, określenie sytuacji prawnej obywatela, regulacja ustroju i zakres działania samorządu terytorialnego).

rozporządzenia Prezydenta z mocą ustawy

- ☞ Prezydent może je wydawać w okresie stanu wojennego – tylko na wniosek Rady Ministrów i to jeżeli Sejm nie może zebrać się na posiedzenie.
- ☞ Rozporządzenia takie podlegają zatwierdzeniu przez Sejm na najbliższym posiedzeniu.

umowy międzynarodowe pozostałe

- ☞ umowy nie wymagające do ratyfikacji zgody wyrażonej w ustawie mają moc mniejszą niż ustawy
- ☞ **Art. 89 Konstytucji. 2.** O zamiarze przedłożenia Prezydentowi Rzeczypospolitej do ratyfikacji umów międzynarodowych, których ratyfikacja nie wymaga zgody wyrażonej w ustawie, Prezes Rady Ministrów zawiadamia Sejm.

akty wykonawcze

- ☞ Kwestie nazbyt szczegółowe każda ustawa w sposób wyraźny przekazuje do regulacji aktom wykonawczym (jest to tzw. delegacja ustawowa).
- ☞ Aktami wykonawczymi nie można jednak, nawet jeśli tak mówi ustawa, wkraczać w tzw. materię ustawową, czyli ograniczanie jednostek i zbiorowości w ich prawach oraz praw im przyznawanie, nakładanie na nie obowiązków, kwestie ustrojowe i zasady funkcjonowania aparatu władzy, zręby systemu finansowo-gospodarczego.
- ☞ Dlatego na przykład niemożliwe jest nałożenie jakiegokolwiek kary w drodze aktu wykonawczego.

rodzaje aktów wykonawczych

rozporządzenia	zarządzenia
według art. 92 Konstytucji są wydawane przez organy wskazane w Konstytucji (czyli Prezydenta RP, Radę Ministrów, Prezesa RM, ministra kierującego działem administracji rządowej, przewodniczącego komitetu w składzie RM oraz KRRiT), na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i w celu jej wykonania; upoważnienie powinno określać organ właściwy do wydania rozporządzenia i zakres spraw przekazanych do uregulowania oraz wytyczne dotyczące treści aktu	według art. 93 ust. 2 Konstytucji są wydawane tylko na podstawie ustawy, lecz w przeciwieństwie do rozporządzeń nie mogą stanowić podstawy decyzji wobec obywateli, osób prawnych oraz innych podmiotów; zarządzenia są przykładem normatywnych aktów wewnętrznych; obowiązują one jedynie podmioty, które podlegają kompetencjom władczym organu wydającego dany akt

akty wewnętrzne swoiste

Obowiązują one jedynie podmioty, które podlegają kompetencjom władczym organu wydającego dany akt.

Tego typu aktami są niektóre uchwały Sejmu, Senatu czy Rady Ministrów, a także statuty czy regulaminy instytucji bądź pracodawców.

akty prawa miejscowego

Zgodnie z art. 94 Konstytucji organy samorządu terytorialnego oraz terenowe organy administracji rządowej, na podstawie i w granicach upoważnień zawartych w regulacjach ustawowych, ustanawiają akty prawa miejscowego obowiązujące na obszarze działania tych organów.

Uchwały sejmików województw, rad powiatów i rad gmin oraz rozporządzenia wojewody.

[Uchwały ciał stanowiących JST mogą precyzować na przykład stawki podatków i opłat lokalnych, ustanawiać zasady utrzymania porządku i czystości czy wreszcie określać budżet jednostki samorządu terytorialnego na dany rok.]

Wyjątkowo zarządzenia porządkowe organów wykonawczo-zarządzających jednostek samorządu terytorialnego (np. wójta, burmistrza, prezydenta miasta).

Na podstawie i w granicach upoważnień zawartych w ustawie wojewoda oraz organy administracji niespolonej stanowią akty prawa miejscowego obowiązujące na obszarze województwa lub jego części.

Skutki przystąpienia Polski do UE dla systemu źródeł prawa:

- oprócz norm prawa krajowego (rodzimego) obowiązują nas także przepisy UE
- nie podlega ono każdorazowej ratyfikacji, ale obowiązuje z samego faktu przynależności RP do UE

Źródła pierwotne prawa wspólnotowego

- traktaty założycielskie i inne ustrojowe
- traktaty akcesyjne

ROZPORZĄDZENIA

mają zastosowanie ogólne, obowiązują w całości i stosuje się je bezpośrednio

stanowią instrument ujednolicenia prawa

DYREKTYWY

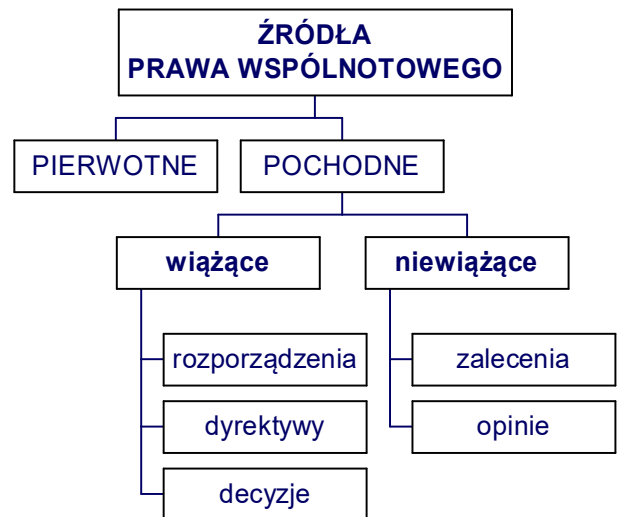
wiążą co do zamierzonego celu każde państwo członkowskie, do którego są skierowane, pozostawiając władzom krajowym wybór form i środków

w szczególnych sytuacjach mogą być stosowane wprost stanowią instrument harmonizacji prawa

wewnątrz wspólnotowego

DECYZJE

obowiązują w całości tych, do których są skierowane adresatami mogą być państwa, przedsiębiorstwa lub inne podmioty prawa

OBOWIĄZYWANIE AKTÓW NORMATYWNYCH

PROMULGACJA – ogłoszenie tekstu aktu normatywnego.

Odbywa się co do zasady w dziennikach urzędowych (także w postaci elektronicznej):

- Dziennik Ustaw RP,
- Monitor Polski,
- Monitor Polski B,
- dzienniki urzędowe ministrów kierujących działami administracji rządowej,
- dzienniki urzędowe urzędów centralnych,
- wojewódzkie dzienniki urzędowe.

VACATIO LEGIS – okres między momentem publikacji aktu normatywnego a momentem jego wejścia w życie.

IMPLEMENTACJA – wejście w życie aktu normatywnego.

Od chwili wejścia w życie aktu zaczyna on żyć swoim życiem:

- obrasta orzecznictwem,
- obrasta tekstami, które stanowią jego wykładnię doktrynalną,
- znajduje się w nim ewentualne błędy (jak luki prawne czy normy sprzeczne z innymi),
- może przestać przystawać do rzeczywistości albo wymagać uzupełnienia o regulacje, których potrzeby nie dostrzegano wcześniej.

NOWELIZACJA – zmiana w treści aktu normatywnego.

TEKST JEDNOLITY – oficjalny tekst ustawy, który uwzględnia wprowadzone do niej zmiany

DEROGACJA – 1) uchylenie przepisu w akcie normatywnym (może być wynikiem nowelizacji aktu albo może nastąpić na skutek orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego);

– 2) uchylenie aktu normatywnego (może być związane z wejściem w życie nowego aktu normatywnego zastępującego stary).